TEMA-CHEIE[1]
Art. 8 și 10 din Convenție și Art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție
Drepturile avocaților și juriștilor în jurisprudența Curții

(Ultima actualizare: 28.02.2025)

Introducere[2]

Pentru început, câteva cuvinte despre terminologie: în limba franceză, termenul „***avocat***" este utilizat pentru un membru al baroului, în timp ce „*juriste*" este un termen mai larg pentru avocat (iar *„défenseur"* este utilizat pentru avocatul apărării)[3]. În limba engleză există diverse denumiri specifice, deși „**lawyer**" este un termen generic, alături de „**legal adviser**" și, în sens larg, „(legal)" „**counsel**" și „**advocate**". În unele jurisdicții poate exista un singur titlu pentru profesie, în timp ce în altele există o diferență între avocații cu drept de a pleda (care reprezintă clienții în instanță, „la bară") și cei cu rol consultativ. În unele jurisdicții de drept comun („common-law"), se utilizează termenii „barrister" și „solicitor" (Anglia și Țara Galilor, precum și Irlanda) sau „advocate[4]" și „solicitor" (Scoția, Insulele Anglo-Normande), în timp ce în altele nu există nicio diferență, de exemplu „advocate" (Cipru, Malta) și „attorney" (America de Nord). Traducerile folosite în legătură cu alte limbi ale statelor membre ale Consiliului Europei tind să varieze între termenii de mai sus, diferența făcându-se în caz de necesitate[5]. Statele sunt cele care stabilesc cine este autorizat să practice dreptul și să ofere consiliere ori asistență juridică în cadrul jurisdicției lor, precum și în ce condiții (*Kruglov și alții împotriva Rusiei*, 2020, pct. 137).

Având în vedere rolul lor fundamental într-o societate democratică – apărarea justițiabililor și asigurarea încrederii publicului în acțiunea instanțelor – avocații au un statut deosebit și special în temeiul Convenției, care le conferă o poziție centrală în administrarea justiției. Avocații contribuie la buna administrare a justiției și, astfel, la menținerea încrederii publicului în aceasta (a se vedea, de exemplu, *Rodriguez Ravelo împotriva Spaniei*, 2016, pct. 40).

Acest statut special implică o protecție sporită a confidențialității comunicării dintre avocat și client (art. 8), o anumită latitudine în ceea ce privește argumentele invocate în instanță (art. 10) și protecția bunurilor avocaților (art. 1 din Protocolul nr. 1).

---

[1] Întocmită de Grefă. Nu obligă Curtea.
Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

[2] Această introducere (primul paragraf) nu este o traducere strictă a versiunii în limba franceză, ci a fost reformulată pentru cititorii englezi.

[3] Profesia de avocat în Franța includea anterior titlurile de „*conseil juridique*" și „*avoué*" înainte de desființarea și fuzionarea acestora cu cel de „*avocat*" pentru a crea o singură profesie.

[4] Avocații din jurisdicțiile menționate sunt tot membri ai baroului, chiar dacă nu sunt denumiți avocați pledanți. Totuși, în Anglia și Țara Galilor, termenul „*advocate*" este utilizat într-un sens mai generic în diferite contexte.

[5] În Ucraina și Rusia, de exemplu, termenul apărător („*advocate*") desemnează un membru al baroului care reprezintă clienții în instanță, iar termenul avocat („*lawyer*") sau consilier juridic („*legal adviser*") este utilizat pentru alte categorii, pe când în Croația termenul apărător („*advocate*") este utilizat pentru o singură profesie.

Protecția oferită de Convenție avocaților implică o serie de obligații specifice, în special în ceea ce privește conduita lor [*Morice împotriva Franței* (MC), 2015, pct. 133], așadar în special cerințe deontologice (*Lekavičienė împotriva Lituaniei*, 2017, pct. 52), ca de exemplu obligația de diligență în legătură cu secretul anchetelor judiciare, obligația de a apăra cu diligență interesele clienților, obligația de a se abține de la insulte sau expresii calomnioase la adresa sistemului judiciar, obligația de a sesiza suspiciunile cu privire la săvârșirea anumitor infracțiuni de către clienți și chiar obligația de a nu recurge la servicii de publicitate, printre altele.

Există o jurisprudență vastă cu privire la toate aceste subiecte.

Principii extrase din jurisprudența actuală referitoare la art. 8

Respectarea secretului profesional (inspecții/ridicări de obiecte și înscrisuri/percheziții/interceptarea comunicațiilor):

Art. 8 conferă o protecție sporită tuturor comunicărilor dintre avocați și clienții lor (*Denysyuk și alții împotriva Ucrainei*, 2025, pct. 101). Aceasta include, printre altele, scrisorile, convorbirile telefonice sau conversațiile, precum și corespondența în sistem informatic (*Klaus Müller împotriva Germaniei*, 2020, pct. 37). Curtea nu face deosebire între diferitele categorii de corespondență cu avocații în funcție de conținutul sau scopul acesteia, întrucât delimitarea dintre corespondența privind litigiile avute în vedere și cea de natură generală este greu de stabilit [*Altay împotriva Turciei (nr. 2)*, 2019, pct. 51, precum și *Campbell împotriva Regatului Unit*, 1992, pct. 48].

Secretul profesional fiind baza relației de încredere dintre avocat și client, corespondența dintre aceștia beneficiază de un statut privilegiat în ceea ce privește confidențialitatea, indiferent de scop (*Denysyuk și alții împotriva Ucrainei*, 2025, pct. 102). Aceasta impune, de asemenea, anumite obligații avocaților (*Michaud împotriva Franței*, 2012, pct. 117-119 și trimiterile citate), întrucât Convenția nu împiedică impunerea unor astfel de obligații în ceea ce privește relațiile lor cu clienții [*Altay împotriva Turciei (nr. 2)*, 2019, pct. 56].

Avocații care nu apără clienții în instanță (în calitate de membri ai baroului), ci își exercită profesia în calitate de consilieri juridici [„legal advisers”/„conseils juridiques”], ar trebui, de asemenea, să beneficieze de anumite garanții procedurale în relațiile lor cu clienții (*Kruglov și alții împotriva Rusiei*, 2020, pct. 137; *Bersheda și Rybolovlev împotriva Monaco*, 2024, pct. 76).

În plus, nu este decisivă în sensul art. 8 chestiunea dacă, la momentul convorbirii respective, avocatul a încheiat sau nu un contract oficial de reprezentare juridică cu clientul (*Denysyuk și alții împotriva Ucrainei*, 2025, pct. 146).

Deși secretul profesional este unul dintre principiile fundamentale pe care se bazează administrarea justiției într-o societate democratică, acesta nu este totuși inviolabil (*Michaud împotriva Franței*, 2012, pct. 123).

În acest domeniu, legislația și practica trebuie să ofere garanții eficace împotriva abuzurilor sau a arbitrarului, iar orice ingerință trebuie să facă obiectul unui control judiciar deosebit de strict (*Kırdök și alții împotriva Turciei*, 2019, pct. 51 și trimiterile citate; cu privire la garanțiile împotriva abuzurilor în contextul supravegherii secrete, *Denysyuk și alții împotriva Ucrainei*, 2025, pct. 103-105).

În același timp, protecția secretului profesional ține de dreptul la apărare în sensul art. 6 din Convenție: este în special corolarul dreptului clientului unui avocat de a nu se autoincrimina, ceea ce presupune ca autoritățile să încerce să își întemeieze argumentația fără să recurgă la probe obținute prin metode de constrângere sau presiuni, contrar voinței „persoanei acuzate” (*Kırdök și alții împotriva Turciei*, 2019, pct. 50 și trimiterile citate).

Curtea a constatat, de asemenea, că o ingerință în secretul profesional al unui avocat este cu atât mai gravă cu cât scopul acesteia este de a identifica sursa unui jurnalist – clientul avocatului – și, prin urmare, constituie o ingerință în exercitarea drepturilor unui terț protejate de art. 10 (*Roemen și Schmit împotriva Luxemburgului*, CEDO 2003-IV, pct. 71).

În unele cauze, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 din cauza calității legii (a se vedea, de exemplu, *Vasil Vasilev împotriva Bulgariei*, 2022) sau, la modul mai general, din cauza unei ingerințe care nu era „prevăzută de lege" (a se vedea *Kopp împotriva Elveției*, 1998, și *Särgava împotriva Estoniei*, 2021; *Denysyuk și alții împotriva Ucrainei*, 2025). În cauzele referitoare la o ingerință cu o presupusă bază legală, Curtea a declarat că o astfel de lege ar trebui să fie precisă, luând în considerare garanțiile necesare împotriva arbitrarului sau puterii discreționare nelimitate (*Namazli împotriva Azerbaidjanului*, 2024, pct. 48-54). Curtea a constatat, de asemenea, că în unele cazuri contează nu baza legală, ci condițiile specifice ale punerii ei în aplicare (*Bersheda și Rybolovlev împotriva Monaco*, 2024, pct. 94-95; *Romanchenko și Kharazishvili împotriva Georgiei*, 2025, pct. 54). În anumite cazuri – destul de rare – Curtea a lăsat deschisă chestiunea legalității ingerinței, considerând că, în orice caz, aceasta era disproporționată (*Iliya Stefanov împotriva Bulgariei*, 2008, pct. 36, *Kırdök și alții împotriva Turciei*, 2019, pct. 47; *Reznik împotriva Ucrainei*, 2025, pct. 71 și 77). Cel mai adesea, aceasta își concentrează analiza principală asupra proporționalității ingerinței.

Elementele luate în considerare de Curte în cadrul examinării proporționalității sunt, printre altele, următoarele: gravitatea infracțiunii cercetate de autorități, suspiciunile autorităților cu privire la implicarea avocatului în infracțiune, existența unei autorizații judiciare (mandat) prealabile sau ulterioare, împrejurările în care aceasta a fost emisă, în special celelalte probe disponibile la momentul respectiv, conținutul și domeniul de aplicare al mandatului, modul în care a fost efectuată percheziția/inspecția/ridicarea de obiecte și înscrisuri, inclusiv prezența sau absența unor observatori independenți și aplicarea unui protocol de prelucrare a datelor, precum și amploarea posibilelor repercusiuni asupra muncii și reputației persoanei vizate de măsură (*Sérvulo & Associados – Sociedade de Advogados, RL și alții împotriva Portugaliei*, 2015, pct. 100, și *Kruglov și alții împotriva Rusiei*, 2020, pct. 125 și 132, precum și trimiterile citate).

Deși prezența *bâtonnier* (decanul Baroului) este considerată o garanție procedurală specială (*André și altul împotriva Franței*, 2008, pct. 42-43, *Xavier Da Silveira împotriva Franței*, 2010, pct. 37 și 43), aceasta nu înseamnă în mod automat că nu a fost încălcat art. 8 (a se vedea, de exemplu, *André și altul împotriva Franței*, 2008, pct. 44). Cu toate acestea, prezența martorilor asistenți nu este considerată o garanție procedurală (*Iliya Stefanov împotriva Bulgariei*, 2008, pct. 43; *Yuditskaya și alții împotriva Rusiei*, 2015, pct. 30).

Exemple notabile

- *Niemietz împotriva Germaniei*, 1992. Prima hotărâre în care Curtea a statuat în mod explicit că art. 8 se aplică spațiilor profesionale și corespondenței strict profesionale a avocaților (a se vedea și trimiterile la jurisprudența anterioară de la pct. 32 *in fine*).
- *Kopp împotriva Elveției*, 1998. Prima hotărâre referitoare la interceptarea convorbirilor telefonice într-un cabinet de avocat; încălcare ca urmare a calității legii, declarate incompatibile cu statul de drept.
- *Roemen și Schmit împotriva Luxemburgului*, 2003. Percheziție la un cabinet de avocat cu scopul de a identifica sursele unui jurnalist reprezentat de avocat; încălcare.
- *Wieser și Bicos Beteiligungen GmbH împotriva Austriei*, 2007. Ridicare de obiecte conținând date informatice în timpul unei percheziții la un cabinet de avocat; nerespectarea garanțiilor procedurale.
- *Smirnov împotriva Rusiei*, 2007. Percheziție și ridicare de documente de pe un computer la domiciliul unui avocat, utilizate ca probe într-o cauză penală în care avocatul îi reprezenta pe inculpați; încălcare.

- *André și altul împotriva Franței*, 2008. Percheziție și ridicare de înscrisuri (inclusiv documente personale) la un cabinet de avocatură de către inspectorii fiscali pentru a găsi probe împotriva unei societăți care era client al cabinetului; prezența decanului Baroului și opoziția sa expresă nu au fost de natură să împiedice consultarea efectivă a tuturor documentelor din cabinet și ridicarea acestora; încălcare.
- *Iliya Stefanov împotriva Bulgariei*, 2008. Curtea și-a exprimat îndoielile cu privire la legalitatea percheziției și ridicării de obiecte și înscrisuri efectuate la un cabinet de avocatură, cât timp legislația bulgară în vigoare la momentul respectiv prevedea explicit că documentele avocaților sunt „inviolabile" și nu pot fi inspectate sau ridicate; măsură disproporționată; încălcare. Totuși, reclamantul nu a demonstrat că au fost interceptate apelurile sale de pe telefonul mobil, iar Curtea a constatat că acest capăt de cerere este vădit nefondat.
- *Xavier Da Silveira împotriva Franței*, 2010. Percheziție efectuată la domiciliul unui avocat care era membru al unui barou străin, în absența unui „bâtonnier" (decan); încălcare.
- *Michaud împotriva Franței*, 2012. Obligația legală a avocaților de a declara suspiciunile privind spălarea banilor de către clienții lor; această obligație nu afectează însăși esența rolului apărării; legea prevede garanții procedurale; neîncălcare.
- *Vinci Construction și GTM Génie Civil et Services împotriva Franței*, 2015. Ridicare de obiecte conținând toate mesajele profesionale în sistem informatic ale societăților comerciale, inclusiv dialoguri cu avocați care nu aveau legătură cu ancheta. Controlul judecătoresc ulterior a fost o simplă formalitate fără o examinare concretă; încălcare.
- *Sérvulo & Associados – Sociedade de Advogados, RL și alții împotriva Portugaliei*, 2015. Una dintre primele hotărâri în care nu s-a constatat o încălcare, în legătură cu o ridicare de obiecte și înscrisuri de amploare efectuată la un cabinet de avocatură.
- *Versini-Campinchi și Crasnianski împotriva Franței,* 2016. Constatarea unei neîncălcări în ceea ce privește utilizarea transcrierii unei conversații cu un client atunci când apelurile telefonice ale reclamantei au fost interceptate în cursul procedurii disciplinare împotriva acesteia (de profesie avocat).
- *Sommer împotriva Germaniei*, 2017. Inspecție a contului bancar profesional al unui avocat în cadrul unei anchete penale îndreptate împotriva unuia dintre clienții săi; banca a transmis procurorului o listă de tranzacții; încălcare (garanții procedurale insuficiente).
- *Wolland împotriva Norvegiei*, 2018. Păstrarea de către autorități a obiectelor ridicate de la un cabinet de avocatură fără nicio decizie oficială de ridicare de obiecte și înscrisuri și măsurile luate de reclamant (fost avocat) pentru a obține restituirea; neîncălcare.
- *Laurent împotriva Franței*, 2018. Interceptarea și citirea de către un polițist a notelor scrise de mână conținând datele de contact profesionale pe care un avocat le-a dat clienților săi care se aflau sub escorta poliției. Respingerea excepției referitoare la lipsa unui prejudiciu important, întrucât cererea se referea la un mijloc de schimb de informații cu privire la care Curtea nu avusese încă ocazia să se pronunțe; încălcare.
- *Kırdök și alții împotriva Turciei*, 2019. Ridicare de obiecte urmată de refuzul de a restitui sau distruge fișierele informatice ale reclamanților, avocați, în cadrul procedurilor penale îndreptate împotriva altui avocat care folosea aceleași birouri. Îndoieli privind previzibilitatea ingerinței (legalitate). Încălcare ca urmare a lipsei necesității și a lipsei garanțiilor procedurale (în special, motivarea sumară a hotărârii judecătorești privind cererea de restituire/distrugere a fișierelor).
- *Altay împotriva Turciei (nr. 2)*, 2019. Prezența unui angajat al penitenciarului în timpul întrevederilor dintre un deținut și avocatul său; încălcare.

- *Kruglov și alții împotriva Rusiei*, 2020. Ridicări de dispozitive prin percheziții, denumite și „inspecții" și „examinări ale locului faptei", efectuate în cabinetele unor avocați și consilieri juridici, fără nicio garanție procedurală; încălcări.
- *Klaus Müller împotriva Germaniei*, 2020. Amendă contravențională aplicată unui avocat care a refuzat să depună mărturie în cadrul unui proces penal împotriva foștilor manageri ai unor societăți comerciale care erau clienții săi, după ce aceștia renunțaseră la privilegiu. Măsură declarată legală (previzibilă) în ciuda jurisprudenței naționale neunitare și proporțională; neîncălcare.
- *Särgava împotriva Estoniei*, 2021. Ridicări ale computerului și telefonului mobil ale unui avocat, efectuate la domiciliul și în mașina acestuia, conținutul acestora fiind ulterior examinat de autorități în cadrul unei acțiuni penale îndreptate împotriva sa. Ingerință nelegală; încălcare.
- *Vasil Vasilev împotriva Bulgariei*, 2021. Înregistrarea nelegală a conversației dintre un avocat și clientul său, rezultată din supravegherea sub acoperire a liniei telefonice a clientului. Instanțele naționale au constatat ulterior că înregistrarea nu ar trebui să fie admisă ca probă în cadrul acțiunii penale îndreptate împotriva clientului. Însă acestea nu au dispus (nu aveau competență în acest sens) distrugerea respectivei înregistrări, ci au trimis-o instanței care a autorizat măsura. Cererea de despăgubire formulată de reclamant a fost respinsă. Încălcare ca urmare a lipsei de claritate a cadrului juridic în ceea ce privește distrugerea înregistrărilor nelegale ale comunicării avocat-client (lipsa garanțiilor procedurale referitoare în mod concret la distrugere).
- *Mateuț împotriva României* (dec.), 2022. Interceptarea și înregistrarea convorbirii telefonice dintre reclamant – avocat – și clientul său, în momentul în care aceștia urmau să semneze un contract. Reclamantul a fost citat mai întâi în calitate de martor în cauza referitoare la clientul său, apoi o instanță a decis că o astfel de mărturie era nelegală și a dispus excluderea din dosar a transcrierii conversației cu motivarea că probele nu au fost obținute în mod legal. Curtea a constatat că autoritățile au recunoscut în mod implicit o încălcare a dreptului reclamantului la respectarea vieții sale private și a corespondenței sale și au oferit despăgubiri și că reclamantul putea să introducă o acțiune în despăgubire. Inadmisibilă deoarece reclamantul nu mai putea pretinde că este victima unei încălcări a art. 8.
- *Bersheda și Rybolovlev împotriva Monaco*, 2024. Examinare amănunțită a telefonului mobil al unui avocat în baza unei dispoziții emise de judecătorul de instrucție. Examinarea eventuală a conținutului telefonului mobil nu era circumscrisă limitelor sesizării judecătorului. Curtea a constatat că reclamanta nu a putut să beneficieze de garanțiile secretului profesional acordat avocaților; încălcare.
- *Namazli împotriva Azerbaidjanului*, 2024. Documentele unui avocat au fost inspectate de către personalul penitenciarului înainte și după întâlnirea cu clientul său în penitenciar. Curtea a constatat că legislația internă aplicabilă nu făcea deosebire între avocații deținuților și ceilalți vizitatori. De asemenea, a considerat că lacunele legilor interne și aplicarea acestora lipseau relația avocat-client de substanță; încălcare.
- *Reznik împotriva Ucrainei*, 2025. O percheziție la domiciliul unui avocat în contextul unei acțiuni penale îndreptate împotriva clientului său, în timpul căreia dispozitivele sale de stocare a datelor au fost ridicate și ulterior examinate de experți. Curtea a constatat că sfera de aplicare a mandatului de percheziție nu era contrabalansată, în practică, de punerea în aplicare a unor garanții procedurale suficiente, însuși faptul că dispozitivele electronice ale unui avocat care ar putea conține materiale sensibile puteau fi confiscate, ridicate și accesate de agenți publici fără supraveghere externă sau alte garanții constituia o ingerință disproporționată în drepturile avocatului prevăzute la art. 8; încălcare.

- *Denysyuk și alții împotriva Ucrainei*, 2025. Măsuri de supraveghere secretă în cadrul unor operațiuni ale poliției desfășurate în cursul procedurilor penale îndreptate împotriva celor trei reclamanți, în timpul cărora comunicările lor cu cel de-al patrulea reclamant, un avocat, ar fi putut fi interceptate, cu încălcarea secretului profesional al avocatului. Întrucât (i) reclamanților li s-a refuzat accesul la hotărârile judecătorești prin care se autorizau măsuri de supraveghere secretă exclusiv pentru motivul că acestea fuseseră „clasificate", fără a pune în balanță interesele concurente aflate în joc; (ii) nu existau norme și linii directoare interne detaliate care să stabilească procedura de identificare și gestionare a comunicărilor confidențiale dintre avocați și clienți interceptate accidental și nicio autoritate de supraveghere independentă care să supravegheze interceptarea comunicărilor private; și (iii) nu existau garanții procedurale suficiente pentru a verifica, *post factum*, legalitatea și necesitatea ingerinței și pentru a oferi repararea oricăror pretinse încălcări ale drepturilor prevăzute la art. 8, Curtea a constatat că ingerința în litigiu nu fusese „prevăzută de lege"; încălcare.

Alte exemple

- *Camenzind împotriva Elveției*, 1997;
- *Tamosius împotriva Regatului Unit* (dec.), CEDO 2002-VIII;
- *Elci și alții împotriva Turciei,* 2003;
- *Van Rossem împotriva Belgiei*, 2004;
- *Sallinen și alții împotriva Finlandei*, 2005;
- *Kolesnichenko împotriva Rusiei*, 2009;
- *Heino împotriva Finlandei*, 2011;
- *Robathin împotriva Austriei*, 2012;
- *Saber împotriva Norvegiei,* 2020;
- *Kadura și Smaliy împotriva Ucrainei*, 2021;
- *Romanchenko și Kharazishvili împotriva Georgiei*, 2025.

Excluderea din barou și alte măsuri cu impact asupra „vieții private" în sensul art. 8:

În cauze destul de rare, Curtea a trebuit să se pronunțe cu privire la aplicabilitatea și respectarea art. 8 în situații în care reclamanții (avocați și avocați stagiari) au fost excluși din barou ca urmare a sancțiunilor disciplinare. A se vedea, în acest sens, hotărârile pronunțate în cauzele *Jankauskas împotriva Lituaniei (nr. 2)*, 2017 și *Lekavičienė împotriva Lituaniei*, 2017, în care Curtea a considerat aplicabil art. 8, dar nu a constatat o încălcare.

Cu toate acestea, în cauza *Kogan și alții împotriva Rusiei*, 2023, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 în ceea ce privește retragerea permisului de ședere al unei eminente avocate pentru drepturile omului, măsură care urmărea în principal pedepsirea acesteia și a soțului său pentru activitățile lor în acest domeniu și împiedicarea continuării activităților.

Reputația profesională:

În cauza *Kajganić împotriva Serbiei*, 2024, Curtea a observat că, deși reclamanta, avocat al apărării într-un dosar penal mediatizat, nu fusese o figură publică, aceasta devenise cunoscută publicului în legătură cu acel caz și, prin urmare, nu se putea spune că fusese o persoană privată obișnuită, astfel încât aceasta se putea aștepta la publicarea unor articole despre activitatea sa profesională. În același timp, Curtea a subliniat importanța avocaților apărării. Per total, Curtea a considerat că instanțele

naționale au evaluat în mod corespunzător interesele de protejare a reputației reclamantei și dreptul celeilalte părți la libertatea de exprimare și a constatat neîncălcarea art. 8.

Principii extrase din jurisprudența actuală referitoare la art. 10

Natura și sfera libertății de exprimare a avocaților:

Libertatea de exprimare a avocaților este legată de independența profesiei. Aceasta cuprinde fondul oricăror idei și informații exprimate, precum și dreptul de a face comentarii publice cu privire la funcționarea sistemului judiciar, chiar dacă criticile acestora nu pot depăși anumite limite [*Morice împotriva Franței* (MC), 2015, pct. 134 cu trimiterile citate acolo].

Există o diferență fundamentală între avocați și jurnaliști din cauza poziției avocaților în administrarea justiției; aceștia au statut auxiliar în sistemul judiciar și nu intră în categoria „câini de pază ai democrației" [*Studio Monitori și alții împotriva Georgiei*, 2020, pct. 42, și *Morice împotriva Franței* (MC), 2015, pct. 148 și 168]. De asemenea, avocații nu pot fi considerați martori externi responsabili de informarea publicului, deoarece sunt implicați direct în sistemul judiciar.

Afirmațiile făcute de avocați pot fi considerate fie ca aducând atingere reputației altora (judecători sau instituții), fie ca dezvăluind informații confidențiale cu încălcarea secretului anchetei.

Aprecierea de către Curte a proporționalității ingerinței:

În aproape toate cauzele referitoare la astfel de chestiuni, dezbaterea s-a axat pe proporționalitatea ingerinței, întrucât legalitatea măsurii și scopul legitim nu au ridicat probleme specifice pentru Curte sau părți.

Criteriile specifice pe care Curtea le ia în considerare în aprecierea proporționalității includ luarea în considerare a statutului de avocat, demnitatea profesiei juridice[6], contextul general al afirmațiilor (în special dacă acestea pot fi considerate ca inducând în eroare sau ca un atac gratuit), dacă expresiile folosite au legătură suficientă cu faptele cauzei (*Mor împotriva Franței*, 2011, pct. 53), precum și natura și severitatea sancțiunii (caracter penal sau nu). În general, sancțiunile penale, în special cele care ar putea avea ca rezultat privarea de libertate, pot fi mai greu de justificat (*Rodriguez Ravelo împotriva Spaniei*, 2016, pct. 41 și 50). Libertatea de exprimare a avocaților nu este nelimitată, dar ingerința în această libertate va fi considerată doar în mod excepțional ca fiind „necesară într-o societate democratică", chiar și în cazul unei sancțiuni penale moderate (*Mor împotriva Franței*, 2011, pct. 44 și trimiterile citate, și *Radobuljac împotriva Croației*, 2016, pct. 58).

Curtea consideră, de asemenea, că, deși în virtutea statutului lor auxiliar în sistemul judiciar, aceștia beneficiază de un drept exclusiv de a pleda și de imunitate de jurisdicție și de execuție în cadrul susținerilor orale în fața instanței, conduita lor trebuie să fie discretă, onestă și demnă (*Casado Coca împotriva Spaniei*, 1994, pct. 46).

Avocații trebuie, în exercitarea libertății lor de exprimare, să țină seama de interesul superior al clientului lor, întrucât condamnarea avocatului apărării la pedeapsa închisorii poate, în anumite circumstanțe, să aibă efecte nu numai asupra drepturilor avocatului în temeiul art. 10, ci și asupra drepturilor clientului la un proces echitabil în temeiul art. 6 din Convenție. Rezultă că orice „efect de descurajare" este un factor important care trebuie luat în considerare pentru realizarea echilibrului adecvat între instanțe și avocați în contextul unei administrări eficiente a justiției [*Kyprianou împotriva Ciprului* (MC), 2005, pct. 175].

[6] A se vedea hotărârea pronunțată în cauza *Nikula împotriva Finlandei*, pct. 41 și 46 – în care noțiunea de profesie juridică este utilizată în sens larg pentru a include judecătorii și procurorii.

Curtea face deosebirea în funcție de modul în care avocatul se exprimă în sala de ședință sau în altă parte. În primul caz, în special dacă expresiile nu sunt transmise în afara sălii de ședință, avocatul are o latitudine mai mare. Atunci când face declarații publice, un avocat nu este scutit de obligația sa de prudență în legătură cu secretul unei anchete judiciare în curs, chiar dacă nu poate fi tras la răspundere pentru afirmațiile publicate de presă pe care le-a negat ulterior [*Morice împotriva Franței* (MC), 2015, pct. 136-138].

Din punct de vedere metodologic, Curtea va analiza uneori statutul de avocat al unui reclamant într-o subsecțiune separată în cadrul aprecierii proporționalității sale (de exemplu, *Čeferin împotriva Sloveniei*, 2018, pct. 54).

Exemple notabile

În cazul în care avocatul a făcut observații în sala de ședință (în cauze în care afirmațiile au fost considerate calomnii/insulte de către autoritățile naționale):

- Cu privire la afirmații inutile și insulte din partea avocaților: *Mahler împotriva Germaniei* (dec.), 1998 (inadmisibilă), *W.R. împotriva Austriei* (dec.), 1997 (inadmisibilă în parte).
- *Nikula împotriva Finlandei*, 2002. Acțiune în justiție pentru calomnie (urmărire penală privată) introdusă de un procuror împotriva reclamantei – avocată – pentru o declarație citită în ședință în care se critica strategia acuzării; încălcare.
- *Kyprianou împotriva Ciprului* (MC), 2005. Avocat declarat vinovat de ultraj judiciar de către aceiași judecători în fața cărora s-a comis ultrajul și condamnat la 5 zile de închisoare imediată; încălcare.
- *Kincses împotriva Ungariei*, 2015. Procedură disciplinară în urma căreia reclamantul a fost amendat pentru afirmații referitoare la un judecător (susținea că judecătorul era incompetent și îl ura personal pe inculpat); neîncălcare.
- *Bono împotriva Franței*, 2015. Sancțiune (mustrare însoțită de incompatibilitate temporară în exercitarea de funcții în organisme profesionale) aplicată unui avocat pentru acuzații de complicitate la tortură îndreptate împotriva judecătorilor de instrucție în cadrul procesului penal îndreptat împotriva clientului său. Actele de procedură în litigiu au contribuit în mod direct la sarcina reclamantului de apărare a clientului, au constituit mai degrabă judecăți de valoare și au avut o anumită bază factuală; încălcare.
- *Radobuljac împotriva Croației,* 2016. Amendă aplicată reclamantului pentru ultraj judiciar după ce a făcut anumite afirmații critice într-o cerere de apel. Autoritățile nu au evaluat afirmațiile în context și nici nu au luat în considerare forma de exprimare. Curtea nu a remarcat nicio formă de insultă la adresa judecătorilor, nici în conținut, nici în intenția reclamantului. În plus, judecătorul care l-a amendat pe reclamant era cel care a fost ofensat de afirmații. Deși conduita reclamantului a fost ireverențioasă și ar fi putut fi considerată o lipsă de respect, afirmațiile sale s-au referit numai la modul în care judecătorii desfășurau ședințele; încălcare.
- *Rodriguez Ravelo împotriva Spaniei,* 2016. Condamnare penală pentru insulte ca urmare a expresiilor folosite de avocat în cererea scrisă, care conținea judecăți de valoare la adresa unui judecător și îl acuza de comportament reprobabil (de exemplu: afirmații mincinoase), într-un context în care apăra interesele clientului său; încălcare.
- *Čeferin împotriva Sloveniei*, 2018. Amendă pentru ultraj judiciar aplicată avocatului apărării care i-a criticat pe procuror și experți în concluziile sale, fără nicio posibilitate ca avocatul să dea explicații ori să se apere înainte de a fi amendat; încălcare.

- *Bagirov împotriva Azerbaidjanului*[7], 2020. Avocat exclus temporar din barou pentru că a făcut acuzații publice de violență din partea poliției, apoi a fost radiat din tabloul avocaților pentru că în sala de ședință a făcut afirmații lipsite de respect la adresa unui judecător în timpul reprezentării lui *Ilgar Mammadov*; fără temei juridic; încălcare.

În cazul în care avocatul a făcut afirmații în afara sălii de ședință:

- *Morice împotriva Franței* (MC), 2015. Condamnare penală a avocatului pentru complicitate la calomnie la adresa judecătorului de instrucție din cauza afirmațiilor publicate în presă; încălcare.
- *Casado Coca împotriva Spaniei*, 1994. Sancțiune disciplinară (avertisment) aplicată avocatului pentru publicarea unei reclame pentru cabinetul său de avocatură în mai multe numere ale unui buletin informativ local; neîncălcare.
- *Schöpfer împotriva Elveției*, 1998. Sancțiune disciplinară aplicată reclamantului – avocat – ca urmare a criticilor sale la adresa instanțelor în cadrul unei conferințe de presă. Neîncălcare, având în vedere natura generală, gravitatea și tonul doleanțelor exprimate în public, precum și caracterul moderat al amenzii.
- *Amihalachioaie împotriva Moldovei*, 2004. Amendă aplicată unui avocat pentru criticile aduse unei decizii a Curții Constituționale, în cadrul unui interviu telefonic cu un jurnalist; încălcare.
- *Foglia împotriva Elveției*, 2007. Amendă aplicată avocatului pentru divulgarea de documente dintr-un dosar penal care s-a soldat cu o campanie de presă în paralel cu procedura judiciară; încălcare.
- *Mor împotriva Franței*, 2011. În cursul unei conferințe de presă, reclamanta – de profesie avocat – a răspuns la întrebările jurnaliștilor referitoare la o cauză penală în care era implicată. În situația în care o cauză a atras atenția mass-mediei din cauza gravității faptelor și a persoanelor care ar putea fi implicate, un avocat nu poate fi sancționat pentru încălcarea secretului anchetei dacă a făcut pur și simplu declarații personale cu privire la informații deja cunoscute de jurnaliști și pe cale de a fi publicate de aceștia, cu sau fără astfel de observații; încălcare.
- *Karpetas împotriva Greciei*, 2012. Avocat amendat pentru denunțare calomnioasă (acuze de corupție la adresa unui procuror și judecător); neîncălcare.
- *Rogalski împotriva Poloniei*, 2023. Sancțiune disciplinară (amendă și interzicere temporară a desfășurării anumitor activități profesionale) aplicată unui avocat pentru depunerea unei plângeri împotriva unui procuror, în numele clientului său, pentru presupuse fapte de corupție. Curtea a subliniat importanța posibilității de a sesiza autoritățile despre infracțiuni legate de corupție; încălcare.
- *Lutgen împotriva Luxemburgului*, 2024. Amendă penală aplicată unui avocat pentru insultele adresate unui judecător în corespondența expediată autorităților statului. Curtea a constatat că pretinsele insulte constituiau într-adevăr judecăți de valoare, dar că exista o bază factuală suficientă în susținerea lor. Curtea a examinat declarațiile reclamantului în lumina necesității de a proteja interesele clientului său într-o situație de urgență; încălcare.

Alte exemple

- *Steur împotriva Țărilor de Jos*, 2003;
- *Coutant împotriva Franței* (dec.), 2008;
- *Karpetas împotriva Greciei*, 2012;

[7] În speță, avocatul s-a exprimat atât în interiorul, cât și în afara sălii de ședință.

- *Pais Pires de Lima împotriva Portugaliei*, 2019.

Principii extrase din actuala jurisprudență referitoare la art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție

Această temă se referă la două aspecte principale:

i) dreptul la respectarea bunurilor care constituie instrumente de lucru (de obicei hardware);

ii) dreptul la remunerație (onorariu).

În aceste domenii se aplică principiile generale prevăzute la art. 1 din Protocolul nr. 1. Totuși, trebuie să se țină seama de faptul că obiectele ridicate pot face parte din instrumentele de lucru ale unui avocat. În special, dacă elementele de hardware (computere, laptopuri etc.) ridicate nu constituie obiectul, instrumentul sau produsul unui infracțiuni, așa cum se întâmplă de obicei, ridicarea și, în special, păstrarea acestuia poate fi greu de justificat (*Smirnov împotriva Rusiei*, 2007, pct. 58-59). Până în prezent, s-au remarcat puține hotărâri cu privire la acest subiect.

Exemple notabile

Ridicarea instrumentelor de lucru:

- *Smirnov împotriva Rusiei*, 2007. Computerul avocatului a fost ridicat în 2000 de către autorități. În timp ce informațiile de pe hard disk au fost utile pentru anchetă, computerul în sine nu a fost. Curtea nu a găsit nicio justificare pentru păstrarea lui; încălcare.
- *Kruglov și alții împotriva Rusiei*, 2020. Ridicări ale computerelor avocaților; încălcare chiar și în situația în care materialele au fost restituite în scurt timp (o lună).

Dreptul la remunerație:

- *Van Der Mussele împotriva Belgiei*, 1983. Reclamantul – avocat stagiar care a fost desemnat de instanță ca apărător – nu a fost plătit și chiar a avut de suportat cheltuieli ca urmare a unei obligații legale impuse de stat. Inaplicabilitate *ratione materiae* a art. 1 din Protocolul nr. 1.
- *Dănoiu și alții împotriva României*, 2022. Reducerea substanțială a onorariilor plătite reclamanților în calitate de avocați desemnați din oficiu, fără temei juridic clar și previzibil; încălcare.

Recapitularea principiilor generale

- Cu privire la confidențialitatea comunicării dintre avocat și client: *Michaud împotriva Franței*, 2012, pct. 117-119.
- Cu privire la libertatea de exprimare a avocaților: *Morice împotriva Franței* (MC), 2015, pct. 132-139.

Subiecte conexe (dar diferite)

- Cu privire la corespondența dintre un client (deținut) și avocatul pledant al acestuia („solicitor”): *Campbell împotriva Regatului Unit*, 1992.
- Cu privire la condamnarea unor jurnaliști pentru utilizarea și reproducerea, într-o carte, a unor informații dintr-o anchetă judiciară în curs: *Dupuis și alții împotriva Franței*, 2007.
- Cu privire la condamnarea unui editor de ziar pentru calomnie la adresa unor judecători de instrucție: *July și SARL Libération împotriva Franței*, 2008.

- Cu privire la compatibilitatea cu art. 8 a cerințelor impuse de stat pentru primirea în profesia de avocat: *Bigaeva împotriva Greciei*, 2009.
- Cu privire la dreptul de a primi o pensie dintr-un fond de pensii bazat pe contribuțiile avocaților: *Klein împotriva Austriei*, 2011.
- Cu privire la relația dintre avocați și judecători: *Morice împotriva Franței* (MC), 2015, pct. 170 *in fine*.
- Cu privire la accesul la o instanță în situația unui refuz de a examina o acțiune în defăimare introdusă de reclamant (avocat) împotriva unui judecător care a solicitat baroului să declanșeze o procedură disciplinară împotriva sa din cauza comportamentului său în cursul unei acțiuni civile: *Sergey Zubarev împotriva Rusiei*, 2015.
- Cu privire la relele tratamente aplicate într-o secție de poliție unui avocat care reprezenta un client: *Cazan împotriva României*, 2016.
- Cu privire la aplicabilitatea art. 6 și 8 într-o cauză în care reclamanții – avocați – au fost excluși de la un proces în care își reprezentau clienții: *Angerjärv și Greinoman împotriva Estoniei*, 2022.
- Cu privire la sfera protecției reputației avocaților care nu sunt reclamanți împotriva afirmațiilor calomnioase: *Mesić împotriva Croației*, 2022 (acordarea de despăgubiri civile pentru calomnie în sarcina fostului președinte pentru afirmația că un avocat are nevoie de tratament psihiatric pentru că l-a implicat într-o plângere penală, neîncălcare), precum și *Matalas împotriva Greciei*, 2021 (hotărâre împotriva reclamantului pentru calomnie ca urmare a afirmațiilor sale în calitate de director executiv al unei societăți cu privire la fostul său consilier juridic).
- Cu privire la drepturile cetățenilor obișnuiți – clienți ai avocaților – la un proces echitabil, deși adesea legate de drepturile avocaților, dar totuși independente de acestea: *Hamdani împotriva Elveției*, 2023.
- Cu privire la discriminare, în sensul art. 1 din Protocolul nr. 12, ca urmare a refuzului de a autoriza reclamantul – avocat – să folosească un dialect (o variantă a limbii sârbe cu statut oficial) în cursul unui proces: *Paun Jovanović împotriva Serbiei*, 2023.

Alte trimiteri

Ghiduri privind jurisprudența:

- Ghid privind art. 8 – Dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței
- Ghid privind art. 10 - Libertatea de exprimare
- Ghid privind art. 1 din Protocolul nr. 1 - Protecția proprietății

Alte teme-cheie:

- Accesul la un avocat
- Protecția judecătorilor

Alte exemple:

- Recomandarea R(2000)21 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind libertatea de exercitare a profesiei de avocat (adoptată la 25 octombrie 2000)

- Principiile de bază privind rolul avocaților (adoptate la 7 septembrie 1990 de Al Optulea Congres al Organizației Națiunilor Unite pentru prevenirea criminalității și tratamentul infractorilor, Havana, Cuba)
- Recomandarea 2085 (2016) *și* Rezoluția 2095 (2016) *ale Adunării Parlamentare a Consiliului Europei*
- Recomandarea 2121 (2018) Argumente pentru elaborarea unei convenții europene privind profesia de avocat

PRINCIPALELE TRIMITERI JURISPRUDENȚIALE

Hotărâri de principiu:

- *Michaud împotriva Franței*, nr. 12323/11, 6 decembrie 2012 (neîncălcarea art. 8);
- *Morice împotriva Franței* (MC), nr. 29369/10, 24 aprilie 2015 (încălcarea art. 10);
- *Kyprianou împotriva Ciprului* (MC), nr. 73797/01, 15 decembrie 2005 (încălcarea art. 10).

Alte cauze care intră sub incidența art. 8:

- *Niemietz împotriva Germaniei*, nr. 13710/88, 16 decembrie 1992 (încălcare);
- *Camenzind împotriva Elveției*, nr. 21353/93, 16 decembrie 1997 (neîncălcare);
- *Kopp împotriva Elveției*, nr. 23224/94, 15 martie 1998 (încălcare);
- *Tamosius împotriva Regatului Unit* (dec.), nr. 62002/00, CEDO 2002-VIII (inadmisibilă – în mod vădit nefondată);
- *Elci și alții împotriva Turciei*, nr. 23145/93 și 25091/94, 13 noiembrie 2003 (încălcare);
- *Roemen și Schmit împotriva Luxemburgului*, nr. 51772/99, 25 februarie 2003 (încălcare);
- *Van Rossem împotriva Belgiei*, nr. 41872/98, 9 decembrie 2004 (încălcare);
- *Sallinen și alții împotriva Finlandei*, nr. 50882/99, 27 septembrie 2005 (încălcare);
- *Smirnov împotriva Rusiei*, nr. 71362/01, 7 iunie 2007 (încălcare);
- *Wieser și Bicos Beteiligungen GmbH împotriva Austriei*, nr. 74336/01, 16 decembrie 2007 (încălcare);
- *Iliya Stefanov împotriva Bulgariei*, nr. 65755/01, 22 mai 2008 (în parte încălcare și în parte în mod vădit nefondată);
- *André și altul împotriva Franței*, nr. 18603/03, 24 iulie 2008 (încălcare);
- *Kolesnichenko împotriva Rusiei*, nr. 19856/04, 9 aprilie 2009 (încălcare);
- *Xavier Da Silveira împotriva Franței*, nr. 43757/05, 21 ianuarie 2010 (încălcare);
- *Heino împotriva Finlandei*, nr. 56720/09, 15 februarie 2011 (încălcare);
- *Robathin împotriva Austriei*, nr. 30457/06, 3 iulie 2012 (încălcare);
- *Michaud împotriva Franței*, nr. 12323/11, 16 decembrie 2012 (neîncălcare);
- *Vinci Construction și GTM Génie Civil et Services împotriva Franței*, nr. 63629/10 și 60567/10, 2 aprilie 2015 (încălcare);
- *Sérvulo & Associados – Sociedade de Advogados, RL și alții împotriva Portugaliei*, nr. 27013/10, 3 septembrie 2015 (neîncălcare);
- *Versini-Campinchi și Crasnianski împotriva Franței*, nr. 49176/11, 16 iunie 2016 (neîncălcare);
- *Sommer împotriva Germaniei*, nr. 73607/13, 27 aprilie 2017 (încălcare);
- *Jankauskas împotriva Lituaniei (nr. 2)*, nr. 48427/09, 27 iunie 2017 (neîncălcare);
- *Lekavičienė împotriva Lituaniei*, nr. 50446/09, 27 iunie 2017 (neîncălcare);
- *Wolland împotriva Norvegiei*, nr. 39731/12, 17 mai 2018 (neîncălcare);
- *Laurent împotriva Franței*, nr. 28798/13, 24 mai 2018 (încălcare);
- *Altay împotriva Turciei (nr. 2)*, nr. 11236/09, 9 aprilie 2019 (încălcare);
- *Kırdök și alții împotriva Turciei*, nr. 14704/12, 3 decembrie 2019 (încălcare);
- *Saber împotriva Norvegiei*, nr. 459/18, 17 decembrie 2020 (încălcare);

- *Kruglov și alții împotriva Rusiei*, nr. 11264/04 și alte 15, 4 februarie 2020 (încălcare în cazul a 22 reclamanți);
- *Klaus Müller împotriva Germaniei*, nr. 24173/18, 19 noiembrie 2020 (neîncălcare);
- *Kadura și Smaliy împotriva Ucrainei*, nr. 42753/14 și 43860/14, 21 ianuarie 2021 (încălcare);
- *Särgava împotriva Estoniei*, nr. 698/19, 16 noiembrie 2021 (încălcare);
- *Vasil Vasilev împotriva Bulgariei*, nr. 7610/15, 16 noiembrie 2021 (încălcare);
- *Mateuț împotriva României* (dec.), nr. 35959/15, 1 martie 2022 (inadmisibilă – pierderea calității de victimă);
- *Kogan și alții împotriva Rusiei*, nr. 54003/20, 7 martie 2023 (încălcare);
- *Bersheda și Rybolovlev împotriva Monaco*, nr. 36559/19 și 36570/19, 6 iunie 2024 (încălcare);
- *Namazli împotriva Azerbaidjanului*, nr. 8826/20, 20 iunie 2024 (încălcare);
- *Kajganić împotriva Serbiei*, nr. 27958/16, 8 octombrie 2024 (încălcare);
- *Reznik împotriva Ucrainei*, nr. 31175/14, 23 ianuarie 2025 (încălcare);
- *Denysyuk și alții împotriva Ucrainei*, nr. 22790/12 și alte 3, 13 februarie 2025 (încălcare);
- *Romanchenko și Kharazishvili împotriva Georgiei*, nr. 33067/22 și 37832/22, 18 februarie 2025 (încălcare).

Alte cauze care intră sub incidența art. 10:

- *Casado Coca împotriva Spaniei*, nr. 15450/89, 24 februarie 1994 (neîncălcare);
- *W.R. împotriva Austriei* (dec.), nr. 26602/95, 30 iunie 1997 (în parte inadmisibilă – în mod vădit nefondată);
- *Mahler împotriva Germaniei* (dec.), nr. 29045/95, 14 ianuarie 1998 (inadmisibilă – în mod vădit nefondată);
- *Schöpfer împotriva Elveției*, nr. 25405/94, 20 mai 1998 (neîncălcare);
- *Nikula împotriva Finlandei*, nr. 31611/96, 21 martie 2002 (încălcare);
- *Steur împotriva Țărilor de Jos*, nr. 39657/98, 28 octombrie 2003, CEDO 2003-XI (încălcare);
- *Amihalachioaie împotriva Moldovei*, nr. 60115/00, 20 aprilie 2004 (încălcare);
- *Foglia împotriva Elveției*, nr. 35865/04, 13 decembrie 2007 (încălcare);
- *Coutant împotriva Franței* (dec.), nr. 17155/03, 21 ianuarie 2008 (inadmisibilă – în mod vădit nefondată);
- *Mor împotriva Franței*, nr. 28198/09, 15 decembrie 2011 (încălcare);
- *Karpetas împotriva Greciei*, nr. 6086/10, 30 octombrie 2012 (neîncălcare);
- *Kincses împotriva Ungariei*, nr. 66232/10, 27 ianuarie 2015 (neîncălcare);
- *Bono împotriva Franței*, nr. 29024/11, 15 decembrie 2015 (încălcare);
- *Rodriguez Ravelo împotriva Spaniei*, nr. 48074/10, 12 ianuarie 2016 (încălcare);
- *Radobuljac împotriva Croației*, nr. 51000/11, 28 iunie 2016 (încălcare);
- *Čeferin împotriva Croației*, nr. 40975/08, 16 ianuarie 2018 (încălcare);
- *Pais Pires de Lima împotriva Portugaliei*, nr. 70465/12, 12 februarie 2019 (încălcare);
- *Bagirov împotriva Azerbaidjanului*, nr. 81024/12 și 28198/15, 25 iunie 2020 (încălcare);
- *Rogalski împotriva Poloniei*, nr. 5420/16, 23 martie 2023 (încălcare);
- *Lutgen împotriva Luxemburgului*, nr. 36681/23, 16 mai 2024 (încălcare).

Alte cauze intră sub incidența art. 1 din Protocolul nr. 1:

- *Van Der Mussele împotriva Belgiei*, nr. 8919/80, 23 noiembrie 1983 (inadmisibilă – incompatibilitate *ratione materiae*);
- *Smirnov împotriva Rusiei*, nr. 71362/01, 7 iunie 2007 (încălcare);
- *Kruglov și alții împotriva Rusiei*, nr. 11264/04 și alte 15, 4 februarie 2020 (încălcare în cazul a 11 reclamanți);
- *Dănoiu și alții împotriva României*, nr. 54780/15 și alte 2, 25 ianuarie 2022 (încălcare).